

Maapallo hukassa

Syyskuun 11. päivä 2002 oli monelle hämeenkyröläiselle synkkä. Maailma muisteli vuodentakaista terrori-iskua, mutta Kyröskosken varrella oli muuta mietittävää. Kunnan suurin työnantaja Flextronics oli ilmoittanut irtisanovansa 200–300 työntekijää, eli panevansa kilometritehtaalle kolmanneksen Hämeenkyrössä olleesta työvoimastaan. Lokakuun lopulla irtisanottavien määrä täsmentyi 226:ksi.

Pian irtisanomisilmoituksen jälkeen paikkakunnalta tehtiin kaksi tv-reportaasia. Hämeenkyrössä vierailivat sekä TV1 (A-studion Studio Suomi) että MTV3 (45 minuuttia). Kumpikin ohjelma esitti Flextronicsin toiminnan ilmentävän globalisaatiota.

Olemme täällä perinteikkäässä teollisuuden ja maatalouden pitäjässä siksi, että vaikka koski pauhaa ja M-Real jauhaa kartonkia, on maapallostuminen viemässä täältä yli 200 työpaikkaa. (Studio Suomi, 4.11.2002)

Globaalin yritystoiminnan raadollisuus konkretisoitui pikkukunnalle kuitenkin vasta viime viikolla, kun kunnan suurin työnantaja pisti kerralla ulos runsaat 200 työntekijää. (45 minuuttia, 6.11.2002)

Studio Suomen keskusteluun ei ollut saatu sen enempää Flextronicsin johtoa – lähin tiedottaja työskentelee kuulemma Itävallassa – kuin irtisanottuja työntekijöitäkään. Paikalla olivat Metallityöväen liiton tutkija Antti Jokinen ja Hämeenkyrön kunnanjohtaja Esa Niiniharju. Keskustelun välissä tehtiin ekskursio Hämeenkyrön–Viljakkalan työttömät ry:hyn. Irtisanottuja edustivat siis työttömät, joilla ei välttämättä ollut mitään yhteyttä Flextronicsiin. Heidän ankeaa eloaan korostettiin mustavalkein kuvin ja synkin lauluin. Toimittajan kommentoissa asetettiin vastatusten ”aika toivottomilta vaikuttavat” työttömät ja ”kasvoton” globalisaatio.

Myös 45 minuuttia -ohjelman Hämeenkyrö-reportaasissa globalisaation olemukseen liitettiin epävarmuus ja eksistentiaalinen elämäntuska. Toimittajan esipuhe irtisanomisperusteista kertoo juttuun rakennetusta asetelmasta:

Nuoren päluottamusmiehen mukaan vatvominen on turhaa, koska päätökset tehdään kaukana Hämeenkyröstä. Globaalissa yrityksessä yksittäisen työntekijän, työyhteisön tai kansallisen ay-liikkeen painostuskeinot ovat vähissä. Hämeenkyröläisen työväen uho hukkuu maailmankaikkeuteen, uskoo uuden polven ay-aktiivi... (45 minuuttia, 6.11.2002)

Tässä ohjelmassa haastateltavaksi oli saatu globalisaatioksi nimetyn tapahtuman asianosaisia, eli irtisanottuja tai irtisanomisuhan alaisena eläviä. He kokivat olevansa rahavallan pelinappuloita tai teurastettavaa karjaa, kuten irtisanomistilannettaan kertaava tuotantoteknikko totesi:

Siä useempaan kertaan ihmiset sano, että se on kun lampaita teuraalle vietäis. (mt.)

Kummassakaan jutussa ei juurikaan esitetty globalisaatiota avoimesti puoltavia argumentteja. Keskeisin globalisaatiota puoltava peruste oli, että sen avulla työpaikat alun perin Hämeenkyröön tulivatkin. Työvoimatoimiston johtajan Seppo Lahtisen kommentissa konkretisoitui globaalien pelin henki:

Silloin kun me saimme it-alan työpaikkoja me olimme tyytyväisiä, että me voitimme näillä omilla eduillamme. Nyt jossain muualla kilpailuedut menevät meidän edellemme. (mt.)

45 minuuttia -ohjelman toimittaja suomensi Lahtisen kommentin näin:

Johtajan mukaan on vain hyväksyttävä, että globaaleilla markkinoilla työvoiman on opittava joustamaan suhdanteiden tahdissa. On oltava alati valmiina sekä siirtymään sivuun että tarttumaan tositoimiin.

Ohjelmien sävy oli niin synkkä, että Hämeenkyrössä asuva Aamulehden nonsense-pakinoija Matti Pitkokin vakavoitui:

Päivälleen 63 vuotta sitten hämeenkyröläiselle Frans Emil Sillanpäälle jaettiin kirjallisuuden Nobel-palkinto. Julkisuudesta päätellen Hämeenkyrössä jaetaan nykyisin vain lopputilejä ja kylässä eletään kuin Sillanpään romaanissa Hurskas kurjuus. Totuus on toinen: Flextronics työllistää yhä 500, kunta on lähes velaton ja työttömyysaste on pienempi kuin Tampereella. (AL 6.11.2002)

Hämeenkyrön Teboilin baarissa oli harjoitettu journalismikritiikkiä. Televisio-ohjelmien näkökulma oli havaittu yksipuoliseksi ja julistavaksi. Paikalle

pöytäkirjojen toimittajien taikasana ”globalisaatio” ei tuntunut tekevän oikeutta Hämeenkyrön todellisuudelle.

Journalismi ja talouden globalisaatio

Pyrimme tässä tekstissä hahmottamaan talouden globalisaation käsittelemistä journalismissa tarkastelemalla yritys uutisointia. Ensisijaisena tavoitteenamme on kuvata ilmiön nykytilannetta, vaikka pyrimme myös etsimään keinoja, joilla vallitsevia esitystapoja voisi kohentaa. Tavoitteenamme ei ole itse globalisaation puolustaminen tai vastustaminen.

Tarkastelun lähtökohtana on kaksi globalisaatioon enemmän tai vähemmän liitettyä irtisanomistapausta. Ensimmäisenä esimerkkinä ovat edellä mainitut Flextronicsin irtisanomiset Hämeenkyrössä. Selvitämme, miten asiasta kerrottiin paikallisessa Hämeenkyrön Sanomissa, maakunnallisessa Aamulehdessä ja valtakunnallisten tv-kanavien reportaaseissa. Toisena esimerkkinä ovat Elcoteqin irtisanomiset Tallinnassa. Tarkastelemme, miten asia esitettiin Helsingin Sanomissa sekä talouden erikoislehdissä Kauppalehdessä ja Talous-sanomissa. Näiden kahden varsin identtisen tapahtuman kautta – Tallinnassa irtisanottiin 270, Hämeenkyrössä 226 ihmistä – jäljitämme ”globaalisti hyvää” talousjuttua.

Vertailuasetelma saattaa tuntua keinotekoiselta, koska kyse on eri maissa tehdyistä irtisanomisista. Ne arvotetaan perinteisten uutiskriteerien mukaan eri tavoin. Vaikka pirkanmaalaiset lehdet noteerasivat Hämeenkyrön irtisanomiset huomattavasti näyttävämmiin kuin pääkaupunkiseudun lehdet Tallinnan irtisanomiset, erot lehti uutisoinnissa eivät palaudu ainoastaan tapahtumapaikkaan. Elcoteqin Tallinnan irtisanomisilla oli merkitystä suomalaisten talouslehtiä ja Helsingin Sanomien lukijoille ainakin siksi, että kyse oli Helsingin pörssiin listatun yhtiön toiminnasta. Tapahtumien erilaiset painotukset johtivat kuitenkin siihen, että emme analyysissämme pysähtyneet kahteen irralliseen irtisanomisuutiseen, vaan yhdistimme irtisanomisia edeltäneitä ja niitä seuranneita yritys uutisia saadaksemme tarkastelun kohteesta kattavan kuvan.

Globalisaatio on vuosituhaten vaihteen muotikäsite, jolla viitataan milloin mihinkin kansainväliseen ilmiöön. Tässä yhteydessä ymmärrämme käsitteen ennen muuta talouden näkökulmasta Harisalon ja Miettisen (2000, 33) tapaan ”ajatusten, ihmisten, hyödykkeiden ja pääomien liikkeeksi yli erilaisen rajojen, joista keskeisinä pidetään valtioiden välisiä rajoja”. Globalisaation

voimakkaimmaksi piirteeksi on mainittu kierrossa olevien pääomien määrän ja nopeuden takia pääomien liikkeet (mt. 42).

Tämänkaltainen käsitteen määrittely ohjaa meidät esittämään, että pääomien tyyssijoista, eli yrityksistä, uutisoitaessa journalismin on herkästi tартuttava globalisaation kysymyksiin. Tähän asti näin ei kuitenkaan ole ollut, vaan termi globalisaatio on kytketty yritysjuuttuihin yllättävän harvoin. Ilmiöstä on toki puhuttu julkisuudessa paljon, mutta varsin yleisellä tasolla. Globalisaatio on kytketty muun muassa kansainvälisten järjestöjen, kuten WTO:n, kokouksiin ja niitä ympäröiviin mielenosoituksiin tai erilaisten tutkimuslaitosten mittauksiin valtioiden kilpailukyvyistä. Globalisaatiokeskustelulle on ollut leimallista myös sen asiantuntijavetoisuus. Suuri osa aihetta käsitelleistä jutuista on joko toimittajien referaatteja asiantuntijoiden kirjoista, asiantuntijoiden mielipidekirjoituksia tai asiantuntijoiden referaatteja toisten asiantuntijoiden kirjoista.

Vaikka suomalaiset taloustoimittajat yhdistävät globalisaation yksittäisiin yrityksiin ani harvoin, mielestämme on paljon relevantimpaa tarkastella asiaa yritysjuuttujen näkökulmasta kuin analysoida asiantuntijoiden maailmaa syleileviä vuodatuksia. Näin on nimenomaan silloin, kun halutaan hahmottaa globalisaation ilmenemistä journalismissa. Näkemyksemme perustuu ensinnäkin siihen, että yrityksistä kirjoittavat nimenomaan toimittajat eivätkä valtiovarainministeriön, Teollisuuden ja työnantajien tai Keskuskauppakamarin kellokkaat. Toiseksi katseen kohdistaminen Davosin maljapuheista ja mellaakoista arkisiin yritystapahtumiin, kuten osavuositarkastuksiin ja yt-neuvotteluihin, avaa näkymän globaalien talouden konehuoneeseen, josta pääomien kiertäminen alkaa ja jossa pääomaliikkeiden vaikutukset ovat kouriintuntuvia.

Flextronics ja Elcoteq

Flextronics ja Elcoteq Network huokuvat jo nimissään uudenlaista dynaamista yritystaloutta. Kyse on joustavista ja verkottuneista suuryhtiöistä, jotka ovat ulottaneet toimintansa lonkerot eri puolille maapalloa. Käytämme päivittäin näiden yritysten valmistamia elektroniikkatuotteita, kuten puhelimia ja tietokoneita, usein tietämättämme. Elektroniikan sopimusvalmistajina näillä yrityksillä ei ole omia tuotteita, vaan ne tekevät tilauksesta muille yrityksille, kuten Nokialle ja Microsoftille, niiden brandituotteita.

Molemmat yhtiöt ovat kasvaneet nykymittoihinsa muutamassa vuodessa. Tätä nykyä 95 000 työntekijän Flextronics on maailman suurin elektroniikan

valmistuspalveluyritys, ja Elcoteqkin on alansa kuudenneksi suurin, vaikka sen työntekijämäärä jää kymmenesosaan Flextronicsin työntekijämäärästä. Yritykset luokitellaan maailmanlaajuisen talouden voittajiin, koska ne ovat pystyneet reagoimaan talouden suhdannemuutoksiin perinteisiä yrityksiä nopeammin ja laajemmin esimerkiksi säätämällä työvoimansa määrää. Niin Flextronicsilla kuin Elcoteqillakin on elektroniikkatehtaita Suomessa. Elektroniikkaa ”sopimusvalmistetaan” globaaleille markkinoille niinkin lokaaleilta kalskahtavissa paikoissa kuin esimerkiksi Lohjalla, Hämeenkyrössä, Sievissä ja Kannuksessa. Kummallakin yhtiöllä on Suomessa reilut tuhat palkollista.

Vaikka Elcoteq ja Flextronics vaikuttavat Suomessa ja ovat muutenkin yrityksinä varsin samankaltaisia, suomalainen talousjournalismi käsittelee niitä eri tavalla. Toiset lehdet kirjoittavat Flextronicsista mutta eivät juurikaan Elcoteqista – ja päinvastoin. Myös lehtien käsitykset siitä, mikä näissä yrityksissä on uutisoinnin arvoista ja ketkä ovat merkityksellisiä lähteitä kertomaan yrityksen toiminnasta, poikkeavat toisistaan perusteellisesti.

Tehdasjournalismi ja pääkonttorijournalismi

Syy Elcoteqista ja Flextronicsista tehtyjen lehtijuttujen erilaisuuteen voi olla niinkin yksinkertainen kuin yrityksen pääkonttorin paikka. Elcoteqin pääkonttori on Espoossa, kun taas Flextronicsin on Singaporessa. Kun yhtiön pääkonttori on toimituksen käden ulottuvilla, korkeintaan muutamien kymmenien kilometrien päässä, journalismin näkökulma on aivan erilainen kuin silloin, kun etäisyys pääkonttorin ja toimituksen välillä on tuhansia kilometrejä. Talousjournalismi onkin mielestämme mahdollista jakaa ”pääkonttorijournalismiin” ja ”tehdasjournalismiin”. Esimerkiksi Helsingin Sanomat, Kauppalehti, Taloussanomat ja muut pääkaupunkiseudun lehdet kurkistelevat Elcoteqiin pääkonttorin ikkunasta, kun taas Pirkanmaalla ilmestyvien Aamulehden ja Hämeenkyrön Sanomien kirjoittelu Flextronicsista tarttuu levikialueella oleviin yhtiön tehdas- ja suunnitteluyksiköihin. Pääkonttorijournalismi ja tehdasjournalismi näyttävät monessa kohdin toistensa vastakohtilta, vaikka niillä olisi tarkastelun kohteena samankaltaisten yritysten likipitäen identtinen toiminta.

Tehdasjournalismi menee tuotantoa liki tai jo majoilee tuotantolaitoksen kupeessa. Näyttää siltä, että sen lähdepohja on kohtuullisen laeva. Kun Flextronics ilmoitti irtisanomisistaan syyskuussa 2002, Hämeenkyrön Sanomat katsoi asiaa ensiksi kunnanjohtaja Niiniharjun vinkkelistä:

– Se ei ole yllättävää, mutta tietenkin valitettavaa. Vaikka olemme Hämeenkyrössä kokeneet yrityksen rajutkin heilahdukset aikaisemminkin, niihin ei tunnu täysin tottuvan. (HäSa 12.9.2002)

Irtisanomisilmoituksen jälkeen Hämeenkyrön Sanomissa olivat äänessä kansanedustaja Mikko Kuoppa (17.9.), työministeri Tarja Filatov (17.10.) sekä Flextronicsin luottamusmiehet Heidi Lehto ja Aulikki Johansson (24.10.). Työttömien yhdistys (17.10.) esiintyi epäsuorasti järjestäessään keskustelutalaisuuden. Toimitusjohtajan tehtävät yllättäen jättänyt Simo Parhankangas ja uusi toimitusjohtaja Esa Sointula näkyivät (31.10.) jutussa, jossa todettiin, että ”tämänkaltaisten asioiden tiedottaminen hoidetaan konsernissa Itävallasta käsin”. Saman päivän toisessa jutussa sivuttiin talouden asiantuntijoita ja Flextronicsilta kantautuneita supuuheita. Pääluottamusmies Heidi Lehtokin pääsi jälleen ääneen. Flextronicsin mainitsi myös kunnan mittausteknikko Markku Tarkkio (7.11. ja 12.11.) tulevaisuuteen uskovissa puheenvuoroissaan. Irtisanomistilanteen käsittely näytti pysähtyvän Hämeenkyrön Sanomissa Flextronicsin uuden toimitusjohtajan esittelyjuttuun.

Aamulehdessä irtisanomistietoa käsiteltiin kolmena peräkkäisenä päivänä. Lehti julkaisi 12. syyskuuta etusivun vinkin lisäksi kolme juttua. Aihetta käsiteltiin seuraavina päivinä kahdessa jutussa, joista toinen oli toimittajan kommentti. Tässä irtisanomistiedon synnyttämässä ensi aallossa ääneen pääsivät yrityksen toimitusjohtaja, työntekijät, kunnanjohtaja, paikkakunnan asukkaat, pääluottamusmies, pörssianalytikko sekä siteeratun Metalliliiton lehden Ahjon välityksellä myös työsuojeluvaltuutettu ja Ikaalisten ammattiosaston puheenjohtaja.

Yt-neuvottelujen kulusta julkaistiin yksi juttu (23.10.). Siinä viitattiin työntekijöiden ärtymykseen yrityksen tiedotuspolitiikasta. Irtisanomisten määrän selvittyä lukuja kommentoi pääluottamusmies (30.10.). Äänessä olivat myös työntekijät, general manager Esa Sointula sekä työvoimatoimiston johtaja Seppo Lahtinen ja Hämeenkyrön hallintojohtaja Vesa Perälä (31.10.). Kun Hämeenkyrön Sanomien uutinen Simo Parhankankaan irtisanoutumisesta tuli julki, Aamulehti kysyi asiasta Flextronicsin Wienin konttorin henkilöstöjohtajalta Peter Baumgartnerilta. Jutussa viitattiin Hämeenkyrön Sanomien juttuun ja Sointulaan, joka ”ei torstaina halunnut käsitellä millään tavalla vaan osoitti kysymykset konsernin Euroopan johtoon Wieniin”.

Pääkonttorijournalismin lähdepoija on yleensä melko kapea. Taluslehdet ja Helsingin Sanomat ovat käyttäneet Elcoteq-kirjoituksissaan lähteinä useimmiten yhtiön ylintä johtoa. Aiemmin Elcoteqin julkisena kuulakuvana toimi

yhtiön perustaja ja pääosakas Antti Piippo, mutta vuoden 2002 aikana yhtiön puhemieheksi nousi toimitusjohtaja Lasse Kurkilahti Piipon vetäytyttyä talousjulkisuudesta pahoinpitelyjupakan takia.

Kurkilahti ja muut pääkonttorin johtajat olivat kuitenkin vaiti, kun Elcoteq huhtikuussa 2002 ilmoitti vähentävänsä 270 henkilöä Tallinnan tehtaataan. Esimerkiksi Kauppalehden (16.4.) lyhyessä uutisessa ei siteerattu kehtään. Tosin juttu oli rakennettu Elcoteqin pörssitiedotteesta, eli yhtiön ylimmän johdon laatimilla sanoilla. Taloussanomissa (16.4.) päiväkohtaiset tiedot Elcoteqista oli liitetty yleiseen ilmiöjuttuun, jossa ynnättiin teknologiayhtiöiden henkilöstömäärän muutoksia. Yhtiön pörssitiedotteiden lisäksi lehti oli hakenut tietoa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimuspäälliköltä Jyrki Ali-Yrköltä. Hänen tehtävänsä oli lehden menneisyyteen tuijottavan työntekijämääräselvityksen rinnalla nähdä tulevaisuuteen.

– En usko, että lähiaikoina tapahtuu mitään merkittävää muutosta. Tästä ei ole merkkejä. (TaSa 16.4.2002)

Pääkonttorijournalismin lähteiksi riittää yhtiön ylin johto ja erilaiset analytiikot, eikä juttuihin yleensä haeta tietoa muualta. Tässä suhteessa Helsingin Sanomien (16.4.) lähdekäytäntö Elcoteqin henkilöstövähennysten yhteydessä poikkesi niin talouslehdistä kuin Helsingin Sanomien talousjournalismin omista rutiinikäytännöistä. Vakiolähteiden asemesta kommentteja oli haettu Tallinnan tehtaanjohtajalta ja kansainvälisen yritystalouden professorilta. Tehtaanjohtaja Jyrki Luukkonlahti kertoi, kuinka ”irtisanomiset olivat jatkoa tehtaan edellisenä keväänä aloittamalle sopeuttamisohjelmalle”. Virolaisprofessori Urmas Varblanelle puolestaan varattiin jutussa globaalin talouden asiantuntijan asema. Hänen mukaansa Elcoteqin leikkausten vaikutus Viron talouteen ei ollut traaginen, koska Viro oli ollut suomalaisyhtiölle halvan työvoiman tuotantomaa:

– Näyttää siltä, että työvoima Virossa on jo liian kallista Elcoteqille ja se haluaa siirtää tuotantoaan esimerkiksi Kiinaan. (HS 16.4.2002)

Journalismin tiedonhalu

Tehdasjournalismi on kiinnostunut konkreettisista asioista. Irtisanomistilanteessa sitä kiinnosti, mitä oli tapahtunut ja mitä sitten seurasi. Näyttää siltä, että konkretia rakentui numeroiden, seurausten ja tunnelmien kolminaisuuden varaan. Ensinnäkin tehtaan toiminta hahmottui numeroiden, eli väki-

määrien ja työttömyysprosenttien, valossa:

Irtisanottavista henkilöistä on 60 työntekijöitä ja 40 toimihenkilöitä. Uusimatta jätettävissä määräaikaissuhteissa suhteet ovat vastaavasti 104 ja 22, laskee Hämeenkyrön tehtaasta vastaava general manager Esa Sointula. (AL 31.10.2002)

Toiseksi näkökulma oli seurauksissa, joita irtisanomiset aiheuttivat tehdaspaikkakunnalle. Varsinkin pienellä paikkakunnalla iso teollisuuslaitos voi olla tärkein vetonaula:

Hämeenkyrön kunnanjohtaja Esa Niiniharju totesi valtuustossa teollisuustalon korjauksen yhteydessä, että nyt on pyrittävä kaikin keinoin talkoisiin, jotta voitaisiin antaa Hämeenkyröstä myös myönteisiä viestejä. Toimitilojen korjaaminen huolimatta Flextronicsin lähdöstä niistä on yksi sellainen. (HäSa 24.9.2002)

Kolmanneksi asiaa konkretisoitiin tunnelmapalasten avulla, eli tilannekuvauksilla siitä ”miltä nyt tuntuu”. Eri lähteet antoivat tietoja eri asioista. Toimitusjohtajien ja kunnallisten viranomaisten kontolle jäi lasketella lukemia siitä, montako irtisanotaan ja mikä on työttömyysprosentti, kun taas tunnelmapalasia tarjoilivat irtisanotut tai niin sanotut tavalliset ihmiset.

Tieto irtisanomisista tuli yllätyksenä sekä yrityksen työntekijöille että kuntalaisille. – Onhan se kova juttu, kun melkein puolet pistetään pihalle, hämeenkyröläinen Seppo Wallius sanoi. (AL 12.10.2002)

Myös pääkonttorijournalismilla on useita intressejä tarkastella irtisanomisia, joskin se on kiinnostunut huomattavasti abstrakteimmista asioista kuin tehdasjournalismi. Ensiksi kiinnostusta herätti Helsingin Sanomien siteeraaman professorin puhe, kun hän aprikoi elektroniikkavalmistuksen siirtyvän Virosta Kiinaan. Irtisanomiset nähtiin tässä tapauksessa merkiksi globaalista nollasummapelistä. Tässä pelissä yhdessä maassa tehtävät työvoimarekrytoinnit merkitsevät toisessa maassa irtisanomisia.

Toinen intressi tarkastella irtisanomisia syntyi niiden näkemisestä jonkinlaiseksi suhdannemittariksi. Esimerkiksi Taloussanomien halusi henkilöstömääräistä laskemiensa prosenttilukujen ja Etlan tutkimuspäällikön avulla vastauksia kysymykseen siitä, oliko talous tuolloin kasvamassa, elpymässä, polkumassa paikallaan vai supistumassa.

Kolmas motiivi kirjoittaa irtisanomisista kytkeytyi yhtiön menestyksen paljastavimpaan mittariin, eli kurssikäyrään. Pääkonttorijournalistit olivat

kiinnostuneita siitä, miten markkinat olivat reagoineet yhtiön ”sopeuttamistoimiin”. Puhtaimmin tämä kiinnostus näkyi muutamaa kuukautta myöhemmin Taloussanomissa julkaistussa jutussa, jossa pohdittiin, ovatko yt-neuvottelut sijoittajan kannalta hyvä vai huono uutinen.

Toimialat reagoivat eri lailla yt-neuvottelujen aloittamiseen. It-sektorilla osakekurssit ovat tänä vuonna lähteneet jyrkkään laskuun tiedotteen tultua markkinoille. Perinteisempien toimialojen yrityksillä markkina-reaktiot ovat olleet vaihtelevia, myös positiivisia. (TaSa 31.7.2002)

Johtajien puheet

Tehdasjournalismissa johdon puheet vaikuttavat helposti tuuliviirimäisiltä, osittain ne vihjaavat suoranaisesta tietämättömyydestä. Epäselväksi jää esimerkiksi se, kuka päätösvaltaa lopulta käyttää. Toisaalta päätösten paikallisuutta korostetaan, mutta syy irtisanomisiin etsitään silti koko konsernin kannattavuudesta. Muutamia viikkoja ennen kuin tieto Hämeenkyrön tehtaan yt-neuvotteluista julkaistiin, Yhdysvalloissa uutisoitiin Flextronicsin aikeista irtisanoa koko konsernista yli 5 000 henkilöä. Päätöksen paikallisia vaikutuksia kysyttiin Flextronicsin Suomen toimitusjohtajalta:

Simo Parhankankaan mukaan yhtiön suunnittelemat irtisanomiset eivät näillä näkymin kosketa Flextronicsin Suomen laitoksia. Hänen mukaansa Yhdysvalloissa esitetty irtisanottavien määrä on ylimalkainen, koko konsernia koskeva arvio.

– Päätökset tällaisista toimenpiteistä tehdään paikallisesti tilauskannan mukaisesti, Parhankangas toteaa. Näillä näkymin henkilöstövähennyksiä ei Parhankankaan mukaan ole tiedossa, mutta toisaalta sopimusvalmistusliiketoiminnassa tilauskannat ovat lyhyitä. (AL 16.8.2002)

Näkymät olivat todella lyhyet, sillä vajaan kuukauden päästä sama johtaja perusteli sujuvasti edessä olevia irtisanomisia:

Flextronicsin Suomen toimitusjohtajan Simo Parhankankaan mukaan vähentäminen tehdään kilpailukyvyn takia ja pääasiassa niin, ettei määräaikaisia työsuhteita uusita. Lopputilejä on kuitenkin tulossa.

(AL 12.9.2002)

Irtisanomisista uutisoinut toimittaja huomasi kyllä ristiriidan Parhankankaan tuoreen lausunnon ja aiemman lausunnon välillä ja teki sen myös näkyväksi.

Ristiriidasta huolimatta journalisti ei kuitenkaan kyseenalaistanut globaalin yhtiön maajohtajan päätösvaltaa tai johtamistaitoa. Tässä kohtaa olisi ollut kiinnostavaa lukea siitä, miten on mahdollista, että näkymät vaihtuivat hetkessä tai että johtajan mieli muuttui näin yllättäen. Mielen- tai näkymämuutosten avulla olisi ollut mahdollista pohtia, missä Hämeenkyrön tehtaan päätösvalta oikeastaan sijaitsee. Vaikuttaa siltä, että puhe paikallisesta päätöksenteosta on sanahelinää ja Hämeenkyrön asioista tietääkseen toimittajan pitäisi soittaa yhtiön Euroopan päämajaan Wieniin tai koko konsernin pääkonttoriin Singaporeen. Tehtaan uusi johtaja Esa Sointula kuitenkin valoi Hämeenkyrön Sanomissa (21.11.) uskoa tehtaan tulevaisuuteen ja eritoten paikalliseen päätöksentekoon.

Kaikkien henkilöstöryhmien edustajat tulevat olemaan mukana suunnittelemassa toimintaa yhdessä johdon kanssa ja heille jaetaan informaatiota siitä, missä mennään. (...)

Hän muistuttaa, että organisaatiolla on Kyröskoskella kyky ja valta tehdä päätöksiä, mutta on tärkeää myös sietää epäonnistumisia.

Sointula petaa jatkuvasti sijaa mahdollisille ”epäonnistumisille”, vaikka hän antaa tunnustusta tehtaan toiminnalle.

Kyröskosken yksikössä ei ole mitään rakenteellista virhettä tai osatekijöiden puutetta, mikä estäisi sen, etteikö jatkossakin täällä voisi olla kasvavaa liiketoimintaa. (HäSa 21.11.2002)

Lausumasta voi päätellä, että kaikki on Hämeenkyrössä tehty niin oikein, kuin on yleensä yritystoiminnassa mahdollista. Voi kuitenkin kysyä, mitä merkitystä on tehdä asioita ”paikallisesti oikein”, kun tuotannon lopettamisuhka on kuitenkin päällä kaiken aikaa. Eikö siis tsemppaaminen ja kaikenlainen laatuun satsaaminen ole turhaa, kun johtopäätökset tehtaan jatkosta vedetään muilla perusteilla kuin ”oikeista” tai ”vääristä” tekemisistä? Toki tehtaanjohtajan lehdille antamat kommentit voi nähdä ainoastaan julkisuutta varten tuotetuksi puheeksi, jota kenenkään ei tule ottaa millään tavalla vakavasti. Jos paikallisjohdon puhe nähdään strategiseksi sumutukseksi, josta ei pidä mennä päättelemään yhtään mitään, eikö tuolloin toimittajan velvollisuus olisi etsiä vaihtoehtoisia lähteitä esimerkiksi pääkonttorista?

Pääkonttorijournalismin harvalukuiset lähteet näyttävät hyödyntävän puhevaltaansa täysin rinnoin. Vaikka elektroniikka-ala on hyvin nopealiikkeistä ja vaikka valmistuspalveluyritykset tietävät tilauskantansa vain pariksi viikoksi eteenpäin, Elcoteqin pääkonttorin johtajat ovat pystyneet lehtien palstoilla

luomaan itsestään vaikutelman tietävinä ja taitavina markkinatoimijoina. He ovat esimerkiksi pystyneet ennakoimaan julkisesti oman yrityksensä tulevaisuutta. Huhtikuussa julkistetuista irtisanomista kyettiin tarjoamaan ”maistiaisia” jo yhtiön tilinpäätöksen yhteydessä helmikuussa 2002.

Elektroniikan sopimusvalmistaja Elcoteq jatkaa toiminnan sopeuttamista. Yhtiö vähentää väkeä ”joitain satoja henkilöitä” (...) Koneista yhtiö ei aio luopua, mutta ”henkilöstömäärä tehtailla on suurempi kuin tarvitaan”, Kurkilahti sanoi. Vähennyksillä yhtiö tähtää kapasiteetin parempaan käyttöön ja kustannussäästöihin. (HS 6.2.2002)

Elcoteqin johdon tietävyys asettui kuitenkin uuteen valoon joulukuussa 2002. Samalla kun yhtiö kertoi avanneensa toisen tehtaansa Tallinnassa, se ilmoitti rivien välissä osan keväisistä irtisanomista jääneen parin kuukauden mittaisiksi ja osan kokonaan toteutumatta. Vaikka kysynnän äkillinen voimistuminen oli tehnyt irtisanomisista turhia ja Elcoteqin johtajista tuuliviirejä, pääkonttorijournalismissa toisteltiin Elcoteqin pörssitiedotteen sanamuotoja.

Elcoteqin palveluksessa on Tallinnassa 2 000 henkeä, mikä on 200 enemmän kuin vähimmillään tänä vuonna. (TaSa, 17.12.2002)

Elcoteqin johdon visionäärisyys on julkisuudessa ulottunut omaa yritystä laueammalle. Toimitusjohtaja Lasse Kurkilahti on kertonut näkemyksiään muun muassa siitä, millainen tulevaisuus elektroniikan valmistuspalveluyrityksillä on Suomessa. Elcoteqin pääomistaja Antti Piippo puolestaan on esittänyt käsityksiään globalisaatiosta. Suomen Kuvalehdessä (2/2002) Piippo vertasi globalisaatiota Baabelin torniin, jonka uhkana voisi olla Pisan tornia ”huonompi kohtalo”, ellei nopeasti kehitetä toimivia rakenteita poliittista päätöksentekoa varten.

Työntekijöiden paikka

Silloin kun tehdasjournalismi tarkoittaa katseensa työntekijöihin asti, uhrin rooli on ainakin irtisanomisten yhteydessä liki ainoa tarjottu. Tästä työnjaosta huomauttaa jo Karsikko (1990, 98–99; vrt. Hemánus 1991, 19), jonka mukaan työttömät pääsevät julkisuuteen vain satunnaisesti irtisanomisuutisoinnin yhteydessä, ja silloinkin viralliset lähteet sanelevat faktat ja työttömäksi joutuvat kuvailevat tunnelmiaan. Myös Flextronicsin irtisanomisten yhteydessä haettiin uhrien tunnelmia tehtaan portilta:

Vaikka syysaurinko paistaa täydeltä terältä, Flextronicsin Kyröskosken tehtaalla vallitsee jotenkin kireä tunnelma. Kuin yhteisestä sopimuksesta tehtaan portista poistuvat työntekijät eivät turhia jää rupattelemaan toimittajan kanssa.

– Ei me oteta kantaa, sanoo tupakkaa polttava mies.

– Päällikkö hoitaa tiedotuksen, jatkaa kaveri.

Ne harvat, jotka jäävät vaihtamaan muutaman sanan tunnoistaan, ovat vähäpuheisia. Nimeään ei halua kukaan kertoa.

– Yhtä yllätyksenä tieto tuli niin meille kuin teillekin, mutta kyllä se tässä menee, kommentoi yksi työntekijä.

– Aamulla tuli tieto ja siinä se, sanoo toinen.

No, minkälaiset tunnelmat tehtaalla on, kysyn ohikulkevalta naiselta?

– Ihan hyvät, hän sanoo ja kiirehtii autolleen. (AL 12.9.2002)

Flextronicsin työntekijöiden suhtautuminen tunnelmia peräpäivään toimittajaan on kiinnostava. Vastaukset olivat ”hyvää päivää kirvesvartta” -tyylishä, eikä toimittajan metsästämiä ”turhia rupatteluja” käyty. Katkelmassa huomion kiinnittää ainakin toistuva tunnelman ja työntekijöiden tunteiden luonnehdinta, samoin asenne, jolla toimittaja määrittä tiedonhankintatyönsä turhaksi rupatteluksi – faktat haettiin muualta. Haluamme silti ehdottaa, että kireä tunnelma saattoi johtua yhtä lailla toimittajan tarjoamasta uhrin asemasta kuin juuri kuullusta irtisanomistiedosta. Entä jos tässä sananvaihdossa näkyikin globaalin talouden ”pelin henki”? Jospa patkätyöhön ei teekään mieli sitoutua Saarijärven Paavon tai Koskelan Jussin elkein. Ehkä työpaikalla käydään välineraation selvästi vain ”tienaamassa pelimerkkejä” (vrt. Kortteinen 1992). Toimittajan tarjoama uhrin rooli on ärsyttävä, koska se ei tähän peliin kuulu.

Huomionarvoista on se, että toisin kuin valtakunnalliset tv-kanavat ja Aamulehti Hämeenkyrön Sanomat ei millään tavalla lähtenyt tähän uhrinmetsästyksen. Lieneekö paikallislehden näkökulmasta uhritarinan rakentaminen tuttuja kesken jo liioittelua? Aiemmin Hämeenkyrön Sanomat oli tosin ollut tekemässä juttuja kivoista, myönteisistä ja nuorekkaista työpaikoista, joita Flextronicsilla oli tarjota elämänsä välivaiheessa eläville. Olisiko nyt ollut hyvä hetki päivittää näitä tietoja vaikkapa uusintakierroksella?

Kun pääkonttorijournalismissa Elcoteq-johtajat pääsevät esille taajaan ja useimmiten omilla ehdoillaan, yhtiöiden työntekijöiden osana on jäädä julkisuuden ulkopuolelle. Tallinnan irtisanomisten yhteydessä työntekijät jäivät vain numeroiksi. Elcoteqin työntekijät eivät näkyneet talouslehdissä eivätkä

Helsingin Sanomissa muissakaan yhteyksissä kuin tehtaiden tuotantolinjoilta otetuissa aihekuivissa. Ruohonjuuritason elcoteqilainen kommentoi työtään pääkaupunkiseudun lehdissä viimeksi vuoden 1998 alkupuolella (Koljonen & Heikkilä 2002, 40–41).

Globaalitalouden pelisäännöt

Tuotannon olemusta luonnehtii eräänlainen liukkaus monessakin mielessä. Journalismi ei tahdo saada siitä otetta sen paremmin tehtaan portilla kuin pääkonttorin kabinetissakaan. Näyttää siltä, että globaali talous on kaikille osallisilleen riskipeliä: esimerkiksi yksittäisen kunnan kannalta noususuhdanteessa täyskädeltä näyttävä teollisuuslaitos saattaa irtisanomisten aikaan osoitautua Mustaksi Pekaksi, jota kukaan ei halua näppeihinsä. Suurten irtisanomisten jälkeiset työttömyyskustannukset ja kiinteistöjen arvonalaskut voivat olla niin roimia, ettei hyvänkään tilanteen vallitessa uskalleta houkutella kaikkia työntekijöitä asumaan tehdaspaikkakunnalle (vrt. AL 31.10.). Aamulehden toimittajankin kommentista voi aistia, että globaalisti toimiva yritys on vikuroiva kumppani:

Jokainen voi itse päätellä, mitä ympäri maailmaa toimivat yritykset tekisivät, jos niiden toimintavapautta Suomessa rajoitettaisiin. Silloin niillä olisi entistä suurempi houkutus siirtyä kokonaan muualle. (AL 14.9.2002)

Elcoteq-uutisoinnin yhteydessä globaalia työpaikkakilpailua on tulkittu melko suoraviivaisesti niin, että työpaikat karkaavat Suomesta halvan työn maihin kuten Viroon tai jopa Kiinaan. Tällaista tulkintaa ovat pönkittäneet yhtiön tarkennettu strategia, jonka perusteella kaikki volyymituotteet valmistetaan Suomea edullisemman kustannustason maissa (TaSa 2.8.), ja toimitusjohtaja Lasse Kurkilahden näkemykset siitä, että elektroniikkavalmistajien massatuotanto päättyy Suomessa (HS 26.11.). Vaikutelmaa Suomen jäämisestä häviölle globaalissa taloudessa ovat luoneet myös lukuisat pikku-uutiset, joissa on kerrottu Elcoteqin saamista valmistussopimuksista. Nämä ovat tienneet lisää työtä Elcoteqin Kiinan-, Unkarin- ja Viron-tehtaille, mutta eivät Suomeen – eivät ainakaan suoranaisesti.

Vaikka Elcoteqin valmistussopimukset on ohjattu Suomen ulkopuolelle, yhtiön Suomen toimipaikkakunnilta ei ole uutisoitu irtisanomisista. Päinvastoin, Elcoteqin kotimaan toimintaa tarkastelleet uutiset ovat kertoneet yrityk-

sestä, joka on perustanut esimerkiksi oman suunnittelukeskuksen. Lisäksi Elcoteq on kertonut palkanneensa lisää myyntihenkilöstöä ja aloittaneensa kansainvälisen imagon rakennuksen mainostoimisto TBWA/PHS:n opastuksella. Samanaikaisesti satsaukset brandin luomiseen ja tuotekehittelyyn antavat vihjeen globaalista kilpailusta: Elcoteq ei luota siihen, että Nokia takaa sen hyvinvoinnin tulevaisuudessa, vaan se pyrkii itsenäistymään ja hankkiutumaan eroon sellaisesta mielikuvasta, että se on alihankkijayhtiö. Yhtiön suomalaisille työntekijöille imagoon sekä tutkimus- ja kehitystoimintaan keskittyminen voi luoda aiempaa turvatumman aseman esimerkiksi suhdannevaihteluita vastaan. Tarjolla näyttäisi olevan entistä haasteellisempaa työtä pysyvämmissä työsuhteissa ja paremmalla palkalla. Toisaalta julkisessa keskustelussa on esitetty uhkakuvia, joiden mukaan Suomessa toimivien elektroniikkayritysten työpaikkapaon oletetaan leviävän tuotantolinjoilta pääkonttoreihin ja suunnittelukeskuksiin.

Globaalin talouden virtaavuus kytkee taloutta irti ihmisistä sen, minkä ennättää. Tuotanto vaatii tuekseen paitsi määräaikaaisia ja vakituisia työntekijöitä, myös vuokratyövoimaa. Osa Flextronicsin tiloissa työskentelevistä ihmisistä ei siis itse asiassa ole töissä Flextronicsilla, vaan työvoiman alihankkijalla. Flextronicsin oma suhde asiakkaisiinsa kertautuu nurinkääntyneenä osaan omaa työvoimaansa: alihankkija Flextronics työllistää alihankintatöillä. Käytetty työvoima on sisäisesti heterogeenista, sillä työpaikalla ei ole vain kahden vaan vielä useamman kerroksen väkeä. Koska lisäksi tämän heterogeenisen joukon ay-siteet ovat mitä moninaisimmat, kyseessä on sisäisestikin melko ristiriitainen porukka. Tästä on kantautunut viitteitä lehtien palstoillekin. Keväällä 2002 Kyröskosken tehtaalla oli mielenilmaisulakko. Sen yhteydessä työntekijät toimittivat julkisuuteen tiedotteen, jossa muistutettiin työnantajaa tämän velvollisuuksista ja kannustettiin aikaisempaa terveempään tapaan hoitaa henkilöstöpolitiikkaa. Tästä tiedotteesta eivät sen enempää pääluottamusmies kuin työsuojeluvaltuutettukaan näyttäneet olleen tietoisia. Työsuojeluvaltuutettu arveli, että mielenilmaisun aiheuttivat huono ilmapiiri, toimimaton tiedonkulku ja suivaantuminen määräaikaisten pompottamiseen. (AL 26.4.) Yrityksen työntekijöiden eriarvoisuudesta on kertonut myös se, että...

[Tampereella toimiva] Flextronics Internationalin Flextronics Design-yksikön työntekijöillä on parin kuukauden ajan ollut mahdollista turvautua työnantajan maksamaan hoitoon lapsen sairastuttua. Elektroniikka-alan suunnittelutöitä tekevässä yksikössä on noin 60 työntekijää. (AL 5.5.2001)

Toisaalta kuukautta aiemmin oli kerrottu, että...

Hämeenkyrössä toimiva elektroniikan sopimusvalmistaja Flextronics on kieltänyt työntekijöiltään radion ja korvalappustereoiden kuuntelun. (...) Radion kuuntelu kuulemma häiritsee keskittymistä. Onko myös työpaikalla työkaverin kanssa puhuminen kiellettyä?

– Ai että saako ajatella? Tämänäyttöisiä kysymyksiä ei liene aiheellista kommentoida. (AL 5.4.2001)

Yritysjohtajat puhuvat työntekijöistä helposti vain yhtenä tuotannon tekijänä. Hämeenkyrön tehdasta johtava Esa Sointula puhui Hämeenkyrön Sanomissa (21.11.) ”henkilöstövähennysten suuruusluokasta” ja siitä, että ”irtisanomisia ei kenenkään pidä ottaa henkilökohtaisena arvosteluna, vaan kysymys on vain tilanteesta, jossa yrityksen palveluksessa on liikaa käsiä”. Samassa jutussa Sointula ”arvioi olevansa ihmisläheinen eikä missään nimessä halua, että hänet koettaisiin etäiseksi kaveriksi”.

Mistä ristiriitainen puhe johtuu? Kuinka voi olla mahdollista puhua yhtä aikaa työvoimasta kuin metritavarasta ja tuntea ”menevänsä ihmisten asemaan”, kuten Sointula lupaa? Väitämme, että tässä kohdassa ollaan globaalien talousdiskurssin ytimessä. Diskurssi koostuu ensinnäkin käytännön toiminnassa tapahtuvasta yhteisöllisyyden murtamisesta ja puheissa esitetystä yhteisöllisyyden hehkuttamisesta:

Mukautumiskykyisyyden takaaminen vaatii tiivistä ja aitoa yhteistointia koko henkilöstöryhmien kesken. Sointula kertookin olevansa tuomassa yritykseen entistä näkyvämmiin yhdessä tekemisen meininkiä. (HäSa 21.11.2002)

Samaa yhteisöllisyyttä kaipaa myös Elcoteqin johto. Yhtiön pääomistajan Antti Piipon mielestä (SK 2/2002) on pohdiskelun lähtökohtana globalisoituvassa maailmassa oltava kohtalonyhteys.

Koska se yhteys on olemassa, on edettävä yhteisöllisyyttä vaalien ja vahvistaen. Yhteisöllisyys on yhdessä toimimista yhteisten ongelmien ratkaisemiseksi ja yhteisten haasteiden vastaamiseksi.

Piipon yhteisöllisyyden kaipuu ulottuu myös yhtiön työntekijöihin. Kun Elcoteq palkittiin maaliskuussa 2000 vuoden hyvänä työnantajana, Piippo kertoi, että yhdessä kehittyminen – käyttänyt usein samasta asiasta termiä *co-evolution* – on yhtiön punainen lanka ja että tämä yhdessä kehittyminen koskee niin Elcoteqin asiakkaita, tavarantoimittajia kuin henkilöstöä (HS

21.3.2000). Yhdessä kehittymisen rinnalla on kuitenkin kulkenut toinenkin puhetapa, jossa Elcoteqin johto on käsitellyt yhtiön työntekijöitä kännykkäkomponenttien kaltaisina tuotannon tekijöinä. Esimerkiksi helmikuussa 2002 co-evolution ei enää koskenutkaan kaikkia työntekijöitä, kun toimitusjohtaja Kurkilahdi ennakoiki tulosjulkistuksen yhteydessä tulevia irtisanomisia.

Kurkilahden mukaan reservihenkilöstön siirtäminen koteihinsa käännettä odottamaan ei käytännössä hidasta valmistuksen nopeaa lisäystä tarvittaessa.

– Tällä hetkellä ei ole paljon sellaisia työpaikkoja tarjolla, joihin ne ihmiset häviäisivät, järkeilee Kurkilahdi raadollisesti. (...)

Yhtiön johtajat kehuvat halvan työvoiman maita siitä, että niissä saaneerauskin tulee halvaksi moneen muuhun maahan verrattuna.

(TaSa 6.2.2002)

Globaalisti hyvä juttu

Ilmoitimme tekstin alkupuolella, että haluamme löytää ”globaalisti hyvän” talousjutun. Mielestämme tällaisen jutun voi tehdä ilman, että tarvitsee hankkia omaa salkunhoitajaa Kööpenhaminasta ja lentää sijoituksensa perässä mantereelta toiselle, niin kuin Timo Harakka teki *The Order* -tv-ohjelmassa (TV 2, 26.–29.12.). Journalismi voi tätä pienemmilläkin resursseilla kuvata tarkasti niitä ilmiöitä, joiden keskellä elämme. Sen on mahdollista tehdä taustatyötä puolestamme ja laatia järkeviä yleistyksiä ja synteesejä maailman informaatiokaaoksesta.

Globalisaatiota avaavaan journalismiin pyrittiin ainakin niissä tv-ohjelmissa, jotka käsittelivät Flextronicsin irtisanomisia (Studio Suomi 4.11.; 45 minuuttia 6.11.). Niissä maapalloistuminen oli nostettu keskeiseksi juttujen juonta kuljettavaksi käsitteeksi. Niissä oli useita monipuolisen ja -äänisen journalismin elementtejä. Globalisaatio muun muassa kytkettiin konkreettisesti yritystoimintaan ja mietittiin niitä ehtoja, joilla pieni hämäläiskunta pärjää maapallonlaajuisessa liiketoiminnassa, ja lisäksi annettiin ääni työttömille. Silti olemme yhtä mieltä pakinoitsija Matti Pitkon kanssa siitä, että ohjelmat sortuivat liian yksioikoiseen *paha globalisaatio vs. pikkukunnan idylli* -asetelmaan. Etenkin Studio Suomen puuttuvat lähteet ja niiden korvaamiseksi tehdyt operaatiot, eli globalisaation nimeäminen kasvottomaksi ja irtisanottujen korvaaminen työttömien yhdistyksen kurjistelulla, loivat toiminnasta varsin perinteisen laskuvarjojournalistisen operaation. Kuutti ja Puro (1998, 89)

määrittelevät laskuvarjojournalismin sellaiseksi median käytännöksi, jossa toimittaja lähetetään raportoimaan tapahtumista hyvinkin kaukaisiin paikkoihin. Uskotaan, että toimittaja nostaa jutun ja koko välineen arvovaltaa raporttoimalla asioita tapahtumien keskipisteestä. Tällä kertaa maaliksi valittiin globalisaatio ja kaukomaat löydettiin Hämeenkyröstä.

Käsittääksemme globaalisti hyvän jutun tekeminen edellyttää, että toimittaja uskaltaa ylittää journalistisia raja-aitoja, purkaa pääkonttori- ja tehdasjournalismissa vallitsevia käytäntöjä ja yhdistää niitä uudelleen. Yksi vaihtoehto on tehdä edellä kuvatun kaltainen näyttävä laskuvarjojournalistinen invaasio ja jalkautua pääkonttorien kabineteista tuotantolinjojen keskelle. Toisinkin päin on mahdollista edetä; voisihan paikallislehden toimittaja katsella joskus oman kylän tehdasta pääkonttorin näkökulmasta.

Pullonkaula ei silti välttämättä ole siinä, mistä toimittaja juttunsa päivää tai standinsa tekee, vaan siinä, että paikallislehden toimittajalla ja suurkaupungin taloustoimittajalla on harvoin uskallusta sivuuttaa rutiinilähteitään ja ravistella vakiintuneita esittämistapojaan. Vakiintunutta lähdekäytäntöä voi perustella esimerkiksi niin, että taloustoimittajien ei kuulukaan palvella kaikkia, vaan heidän on palveltava nimenomaan kapeaa sijoittajien ja yritysjohtajien joukkoa. Perusteluksi kävisi myös, että tuota ryhmää kiinnostavat ensisijaisesti yritysten tila, toimialan tila ja suhdanteet. Näkemys ikään kuin sisältää sen oletuksen, että harvat lähteet ja heidän antamansa tiedot kuvaavat yritysten, toimialojen ja suhdanteiden tilaa parhaalla mahdollisella tavalla. Mielestämme tämänkaltaiset perusteet on toisinaan hyödyllistä kyseenalaistaa.

Uudet lähteet ja esitystavat eivät tietenkään ole taikakeinoja. Esimerkiksi jutulla, jossa irtisanomisia mitattaisiin joka toisessa kappaleessa kurssikäyrällä ja joka toisessa irtisanottujen kommentaareilla, olisi vaara jäädä kaikkietävän toimittajan kikkailuksi. Globaalisti hyvän jutun ei kuitenkaan tarvitse olla mullistava luomus. Puolihuolimattomasti luettuna globaalisti hyvä juttu saatetaan aluksi vaikuttaa ”ihan tavalliselta jutulta”.

Tällaisen ”ihan tavallisen jutun” löysimme Aamulehdestä. Siinä Anu Hankaniemi (13.9.) selvitti Flextronicsin irtisanomisten taustoja. Tässä jutussa yhdistyvät ansiokkaasti pääkonttori- ja tehdasjournalismin parhaat puolet.

Ensinnäkin jutun lähdepohja on laeva. Siinä tarrattiin maakunnassa sijaitsevaan tehtaaseen ensisijaisesti analyytikon antamin välinein. Tämä tuotti tekstiin aivan eri tulokulman kuin tyypillinen kunnan- tai tehtaajohtajan haastattelu. Tehdasjournalismi ikään kuin heitettiin pääkonttorijournalismin raiteelle. Toisaalta lähteenä siteerattiin työntekijöiden ammattiliiton lehteä, jossa työntekijät olivat arvostelleet kovin sanoin tehtaan johtoa, eli jutussa oli

mukana tehdasjournalismin tuottama kentän ääni. Toimittajalla oli jutussaan informaatiosta laaditut atulat, joilla hän poimi puhuteltavakseen Flextronicsin Suomen toimitusjohtajan Simo Parhankankaan. Näillä keinoin johtajan puheiden häilyvyys nousi esille. Kun yhtäältä toimittajalla oli tietoa Flextronicsin globaalista strategiasta ja toisaalta käsitys Hämeenkyrön tehtaan olosuhteista, johtajasta oli saatu melko pitävä ote. Olennaista on lisäksi se, että toimittaja ei ”ymmärtänyt” johtajan puheita eikä kääntänyt niitä lukijalle, vaan pani johtajan itse replikoi- maan ja selittämään tehtaansa asioita parhain päin. Parhankangas joutui ottamaan jutussa jopa tunteet peliin: hän ”ei pidä siitä, että sisäisistä asioista jutellaan toimittajien välityksellä”.

Työntekijöidenkin roolinvaihdos ilahduttaa: he olivat jutussa aktiivisia toimijoita, joilla oli kanta ja kanttia sanoa se. Tämä saattoi johtua siitä, että mielipide oli jo kertaalleen välittynyt, mutta yhtä kaikki työntekijöiden osa oli toiminnallinen, ei paikoilleen jähmettyneen uhrin rooli. Työntekijöiden käyttö lähteenä voisi olla hedelmällistä myös pääkonttori-journalismissa; onhan lukuisat saneeraukset, fuusiot, rationalisoinnit ja yrittösostot läpikäyneellä kokoonpanolinjan veteraanilla monin verroin tukevampi näkemys sopimusvalmistamisesta kuin suoraan yliopiston penkiltä pankkiiriliikkeen monitorin ääreen istutetulla analytikkokokeltanokalla.

Jutussa on hyvää myös sen konkreettisuus. Globaalisuus ei ollut pelkkä iskusana. Globaalisuuden kerrottiin merkitsevän sitä, että tuotantoa oltiin siirtämässä Euroopasta Kiinaan ja että Hämeenkyrön irtisanomiset olivat osa tätä suunnitelmaa. Jutussa mainittiin yhtiön lopettaneen tuotantoa jo Unkarissa ja

Flextronics siirtää tuotantoaan Kiinaan

A Anu Hankaniemi

Keskiviikkona elektroniikkayhtiö Flextronicsin kertomat Kyroskosken henkilöstövähennykset ovat osa strategiaa, jossa tuotantoa siirretään halvan työvoiman Aasiaan, arvioi Opstock Pankkiiriliikkeen analytikko **Jarkko Nikkanen**.

Kiina on Nikkasen mukaan länsimaita halvempi tuotantomaa. Lisäksi miljardikansan keskellä muhivat suuret käynnäkärmarkkinat.

– Globaalisti Flextronicsin liikevaihdosta jo 20–30 prosenttia tulee Aasiasta, suuri osa Kiinasta.

Flextronics on siirtänyt muun muassa Unkarista Microsoftin pelikonsolin valmistuksen kustannussyistä Kiinaan.

– Ymmärtääkseni on julkaistettu tietoja, että olemme siirtäneet jotain toimintoja Kiinaan. Tällaista tapahtuu, mutta kyllä toisinkin päin, kommentoi Flextronicsin Suomen toimitusjohtaja **Simo Parhankangas**.

Flextronics kasvatti viime vuonna toimintaansa ostamalla Oulun seudulta Ojala-yhtymän, jonka tärkein asiakas on Nikkasen mukaan Nokia Networks.

– Nokialla suuri osa verkotuoannosta on Suomessa. Uskoisin, että Flextronicsin tuotanto säilyy vielä pitkään Suomessa. Nokia tuottaa niin vahvasti Suomessa vielä, analytikko Nikkanen sanoo.

”Tiedon kulku perinteinen ongelma”

Flextronicsin työntekijöiden edustajat syyttävät eilen il-

mestyneessä Metallityöväen Liiton *Ahjo*-lehdessä työnantajaa muun muassa tiedotuspimennosta.

Toimitusjohtaja Simo Parhankangas ei pidä siitä, että sisäisistä asioista jutellaan toimittajien välityksellä.

Hänen mukaansa tiedon kulkemattomuus on perinteinen ongelma yrityksissä.

– Olemme aika hyvin pitäneet infotilaisuuksia, olen henkilökohtaisesti ollut puhumassa niissä. Pitemmän aikaa on ollut kuukausittain tilannekatsaus kaikille vuoroille. Tämä on kuitenkin nopealiikkeen ala.

Parhankankaan mukaan aiempi arvio, ettei irtisanomisia tarvita, koski aiemmin julkaita globaaleita irtisanomismääriä.

– Asiakkaamme ja me kaikki asiakkaina käyttäydymme sen mukaan, että jos tarvitsemme jotain, tarvitsemme sen heti.

– Se luo tehtaalle isoa vaihtelua, sen kanssa yritämme pelata.

Flextronics on joutanut lähinnä työsuhteiden määrällä ja vuokratyöntekijöillä.

Työntekijöitä on ärsyttänyt se, että työsuopimus on voitu uusia puoli tuntia ennen määräaikaisuuden päättymistä.

– Määräaikaisissa sopimuksissa ei ole aikarajaa uusimiselle. Puoli tuntia päätymisen jälkeenkin voidaan tehdä sopimus.

Ihmiset haluavat kai suunnitella elämänsä?

– Ymmärrän tämän, mutta pitää pitää raja siinä, mikä on yritystoimintaa ja mikä jotain muuta. Emme voi jatkaa määräaikaisia työsuhteita, jos meillä ei ole tehtävää.

kerrottiin siitä, mille yhtiöille Flextronics tekee tuotteitaan. Vielä parempaa oli se, että jutussa sivuttiin aivan konkreettisia tuotteita: puhuttiin Microsoftin pelikonsolista, jonka valmistaja Flextronics on. On aivan eri asia sanoa Flextronicsin olevan Microsoftin alihankkija kuin kertoa, että perheeseen ostettu Xbox on Flextronicsin tekemä. Ympärillämme olevat tavarat eivät siis tule suuresta maailmankattilasta vaan vaikkapa naapurikylästä. Jos jutussa olisi vielä yksityiskohtaisesti kerrottu, millaisesta tuotannosta Hämeenkyrössä on kyse, ymmärrys globalisaation läpäisemästä elämästämme olisi entisestään syventynyt.

Toki voi ajatella, ettei kansainvälisillä strategiavalinnoilla ja paikallisella johtamisella ole keskenään mitään tekemistä ja että artikkeleissa tehdään liian suoraviivaisia johtopäätöksiä. Tekstissä olisi voinut kysellä myös kurjistumiskierteen pysäyttämistä ja mahdollisista lisäbisneksistä. Mahdollista olisi ollut myös penätä sitä, voiko määräaikaisten sopimusten ketjuttamista todella perustella suhdannesyillä. Näistä varauksista huolimatta esitämme, että Hankaniemen juttu avaa hyviä näköaloja kansainvälisen liiketoiminnan ja sen paikallisten vaikutusten tarkastelemiseksi.

Globalisaatiota on mahdollista tehdä nykyistä ymmärrettävämmäksi myös sillä, että journalistit alkavat tuottaa uutissirpaleiden sijaan jatkuvuutta. Ir-tisanomisten ja sisäänottojen pilkuttama teollisuushistoria ei muodosta journalismissa yhtenäistä tarinalinjaa. Toimittajien pitää kyetä täyttämään näiden pisteiden välit, eli heidän on yleisönsä edusmiehinä kerrottava tehtaan ja yrityksen tapahtumat osana globaalia taloustarinaa. Mitä löyhempi on tuotannon sidos niihin paikkoihin, joissa tuotantoa harjoitetaan, sitä lujempi pitää olla journalismin kyky nivoa tapahtumia yhteen, tehdä taustatyötä yleisönsä puolesta. Anu Hankaniemi esittää juttunsa lopussa oivaltavan kysymyksen toimitusjohtaja Parhankankaalle: ”Ihmiset kai haluavat suunnitella elämäänsä?” Tämänkaltaisia viattomia mutta kriittisiä kysymyksiä on toimittajan esitettävä lukijoidensa edessä, jos aikoö kirjoittaa globaalisti hyvän talousjutun.

YTM Kari Koljonen ja YTL Pertti Vehkalahti ovat Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tutkijoita.

Viite

- 1 Työryhmään kuuluivat Journalismikritiikin projektiopintojen opiskelijat Lotta Lounasmeri, Jussi Orell, Satu Peltolahti ja Milla Toivonen.

Lähteet

- Harisalo, Risto & Ensio Miettinen (2000)
Globalisaatio – avoin vai suljettu maailma. Helsinki: Art House.
- Hemánus, Pertti (1991)
Julkisuus helpottaa ja pahentaa sosiaalisia ongelmia. Sosiaalinen aikakauskirja 85:1, 15–19.
- Karsikko, Raisa (1990)
Mistä töitä Suomussalmen sahalle? Työttömyysuutisointi palkkatyön ideologian pönkittäjänä. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitoksen pro gradu -tutkielma.
- Koljonen, Kari & Heikki Heikkilä (2002)
Taru yrityksen herrasta. Elcoteq ja talousjulkisuuden suhdanteet vuosina 1997–2001. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Kortteinen, Matti (1992)
Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kuutti, Heikki & Jukka-Pekka Puro (1998)
Mediasanasto. Jyväskylä: Atena.